

Talspråket i fokus

Uttalsnormerna i finlandssvenskan tycks vara en fråga där pendeln svänger långsamt. Under 1900-talets första decennier lade Hugo Bergroth och Nicken Rönngren grunden för de relativt strikta uttalsnormer som sedan tillämpades av generationer av modersmåls lärare. Kortstavigt uttal av ord som *bara*, *mina*, *kilo* och *stövel* var bannlyst, och också i övrigt skulle framför allt ljudlängd och betoning följa samma mönster som i rikssvenskan. Det var i stort sett bara i fråga om intonationen och det rent fonetiska uttalet av vokaler och vissa konsonanter som det finlandssvenska högspråket, det "bildade" finlandssvenska uttalet, fick gå sin egen väg. Mönstret var i huvudsak det språk som talades av den bildade överklassen i Helsingfors. I den andan undervisades ännu de generationer som gick i skola på 1950- och (i varje fall delvis) 1960-talet.

Sin striktaste tillämpning fick uttalsnormerna på Svenska Teatern vid Skillnaden i Helsingfors. Därav benämningen *skillnadska*, ett uttryck som präglades av Bengt Ahlfors när han i början av 1960-talet ifrågasatte det konstnärligt riktiga i att alla rollinnehavare, inberäknat bönder och hamnsjåare, skulle tala en sådan språklig artefakt.

Svängningen i riktning mot ett mer naturligt talspråk skedde långsamt, men i början av 1970-talet var man i full gång med att införa vardagliga uttalsformer både på teatern och i radion. Jag var själv med på ett hörn, inspirerad av de nya vindarna inom språksociologin och talspråksforskningen.

Sen gick det raskt framåt, eller kanske utför. Några generationer teaterlever lärde sig inte alls ett "högspråkligt" uttal. I radion blev det nästan regel att man skulle tala som hemma eller som med kompisarna. Ur kommunikationssynvinkel var det inte särskilt lyckat: dels var talet inte alltid så tydligt, dels var det till övervägande del fråga om ett vardagligt helsingforsiskt talspråk som lyssnarna utanför huvudstadsregionen hade föga sympati och förståelse för.

Jag tror att attityderna har ändrat en del sen dess, men inte så mycket den språkliga verkligheten. När man lyssnar på vissa slag av radioprogram inser man att det kanske finns mera fog för påståendet om den oförståeliga finlandssvenskan än man vill erkänna. Steget är långt till det Birgitta Ulfssonska språk som så många i Sverige värderar högt.

När Johan Schalin nu lyfter fram uttalsfrågorna i debatten om finlandssvenskan (se artikeln på nästa sida) ser jag det därför som en väckarklocka, eller kanske rentav som en larmsignal. Det behövs en skärpning om vi fortfarande skall kunna hävda att finlandssvenskan, så som den talas i Helsingforsregionen, är en form av standardsvenska. Låt vara att Schalin kanske skjuter över målet ibland och drar lite förhastade slutsatser (jfr kommentarerna av Marika Tandefelt och Claes Garlén), men faktum kvarstår: uttalet, och över huvud taget det talade språket, måste uppenbarligen få en mera framskjuten roll i modersmålsundervisningen. Framför allt gäller detta Helsingforsregionen.

Jag håller med Schalin om att det av många skäl är viktigt att vi får tillfälle att höra rikssvenska i dess olika varianter. Men jag tror inte att det är nödvändigt, och än mindre realistiskt, att våra skolor går in för att lära ut ett mer eller mindre rikssvenskt uttal. Den tanken är nog dödfödd av både pedagogiska och psykologiska skäl. Skillnadskan är också död i sin mest utpräglade form. Men kanske vi helsingforsare borde börja ta intryck av den svenska som talas i t.ex. Jakobstad, Mariehamn och Ekenäs?

Jag hoppas att modersmållärarna, och framför allt kanske de som är ansvariga för utbildning och fortbildning av modersmåls-

lärare, är intresserade av att ta upp talspråket och uttalsundervisningen till ny diskussion.

Ett annat tema i detta nummer, eller egentligen en annan aspekt på samma tema, är slangspråket. Det är ett intressant och hittills alltför försummat område inom vår språkforskning. Slangen är en vild äng där alla blommor får blomma och där arterna korsar sig fritt. Där har språkvårdande trädgårdsmästare inget att skaffa. Men forskande språkbotaniker har mycket att hämta, också sådant som har intresse långt utanför slangens egen äng.

Mikael Reuter

Vi kunna därför i allt väsentligt bibehålla vårt finländska uttal, så mycket hellre som avvikelser av ifrågavarande art i regel icke komma till synes i skriften och sålunda ej innebära någon fara för språklig isolering från stamfränderna i väster.

Men det kan å andra sidan icke förnekas, att vårt talspråk, framför allt vardagstalet, företer en del egenheter som göra ett mer eller mindre ovårdat, delvis rentav vulgärt intryck, samt att vårt sätt att använda talorganen utmärkes av en viss energilöshet, i följd varav vårt föredrag lätt blir monotont och vårt uttal i vissa avseenden icke tillräckligt distinkt. Några anvisningar till förbättrande och normerande av det finländska uttalet av svenskan äro därför på sin plats.